

Hanna Lehtonen

Kirjastojen rooli lukutaidon tukemisessa Suomessa ja kouluyhteistyön tarkastelua muissa Pohjoismaissa

Opinnäytetyö

Kevät 2017

SeAMK Liiketalous ja kulttuuri

Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketalous ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

Tekijä: Lehtonen, Hanna

Työn nimi: Kirjastojen rooli lukutaidon tukemisessa Suomessa ja kouluysteistyön tarkastelua muissa Pohjoismaissa

Ohjaaja: Savolainen, Sanna

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 44

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia, miten kirjastot tukevat lasten ja nuorten kielenkehitystä ja lukutaitoa Suomessa sekä kirjastojen ja koulujen välistä yhteistyötä muissa Pohjoismaissa. Työssä tarkastellaan selkokirjallisuuden merkitystä kielenkehitystä tukevana asiana sekä mahdollisuutena harrastaa kirjallisuutta lukiongelmista huolimatta.

Teoriaosuudessa käsitellään selkokieltä ja sen tarpeellisuutta, kielenkehityksen tukemista ja lukuinnon kasvattamista. Kouluysteistyön osalta tutkimusmenetelmänä oli avoin sähköpostikysely, joka lähetettiin muiden Pohjoismaiden suurempien kaupunkien kirjastoihin, lukuun ottamatta Ahvenanmaata, Färsaaria sekä Grönlantia. Kirjastolaki takaa kussakin maassa tietyt palvelut tasapuolisesti. Yhteensä vastauksia tuli yhdeksästä kirjastosta.

Yhtenäistä kuvaa kunkin maan tavoista on vaikeaa saada, sillä tapoja toimia ja tehdä yhteistyötä on yhtä monta kuin on kirjastoja. Muissa Pohjoismaissa järjestetään satutunteja, kirjavinkkauksia sekä erilaisia työpajoja. Koululuokat vierailevat kirjastoissa tutustuen niiden tiloihin ja toimintaan. Ruotsissa koulujen ja kirjastojen yhteistyö on tiivistä, mikä johtuu maan kirjastolaista. Selkokirjallisuutta eli easy-to-read -kirjallisuutta julkaistaan useimmissa Pohjoismaissa.

Erityisryhmien osalta mainittavaa lisätietoa ei tullut, ja sekaannusta aiheutti easy-to-read -termi. Tutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi laatimalla laajemman kyselyn, jossa mm. edellä mainittu termi avattaisiin yksityiskohtaisemmin sekä vierailemalla paikan päällä ja havainnoimalla yhteistyömalleja ja haastatteleamalla kirjastoammattilaisia sekä opettajia.

Avainsanat: kirjastot, selkokirjallisuus, kielenkehitys, lukutaito, koulut

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Lehtonen, Hanna

Title of thesis: The role of libraries in Finland in supporting literacy and libraries' cooperation with schools in the other Nordic Countries

Supervisor(s): Savolainen, Sanna

Year: 2017

Number of pages: 44

Number of appendices: 1

The purpose of this thesis was to examine strategies that libraries in Finland utilize to promote language development and literacy among children and young adults and how libraries cooperate with schools in the other Nordic countries. The importance of easy-to-read literature in supporting language development and as an opportunity to practise reading despite dyslexia is also reviewed in this thesis.

The theoretical section takes a look at plain language and needs for it, support to the development of language, and fostering enthusiasm to read. The research method used was an open email survey sent to the libraries in the biggest Nordic cities (excluding those in Åland, Faroe Islands and Greenland), where these public services are similarly guaranteed through specific national library legislation. Nine libraries provided answers, which were later analysed.

The results suggest a high degree of heterogeneity of strategies across libraries to improve literacy in early readers, each of them declaring their own way of working. Story hours, book talks and special workshops were mentioned as very common approaches, as well as organized visits by school classes to get acquainted with library facilities and activities. Some degree of cooperation between schools and libraries was often present, and it seemed to be more active in Sweden than in the other countries, due to this country's specific Library Act.

The libraries surveyed provided little or no additional information about strategies for groups of people with special needs. Easy-to-read books are published in most Nordic countries and can be found in their libraries. However, the term "easy-to-read" caused some confusion among the libraries interviewed. It is likely that the problems in recognizing the term "easy-to-read" are caused by the use of an emailed open enquiry, which complicates the clarification of confusing terms. This could be solved in future surveys by utilizing more elaborated questionnaires, in which these terms could be explained more in detail, as well as by incorporating interviewers and / or observers visiting the libraries under study.

Keywords: libraries, easy-to-read books, language development, literacy, schools

Sisällysluettelo

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract.....	2
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	5
1 JOHDANTO	6
2 SELKOKIELI JA LUKUTAITO.....	7
2.1 Selkokieli ja sen tarpeellisuus.....	7
2.2 Selkokielen saavutettavuus	7
2.3 Selkokirjojen synty Suomessa	9
2.4 Suomenkieliset selkokirjat	10
2.5 Selkolehdet.....	11
2.6 Selkokirjallisuus muissa Pohjoismaissa.....	11
2.7 Lukutaidon tärkeydestä.....	14
3 KIELENKEHITYKSEN TUKEMINEN	16
3.1 Kirjasto takaa tasavertaisuuden.....	16
3.2 Kirjastolaki muissa Pohjoismaissa	17
3.3 Äppelhyllan	18
3.4 Oulun Omppu-kokoelma.....	19
3.5 Espoon hanke.....	20
3.6 Kokkola.....	21
4 LUKUINTOA KASVATTAMAAN	22
4.1 Lukukampanja lukemisharrastuksen tukena.....	22
4.2 Pojatkin lukee	22
4.3 Suuri lukuseikkailu.....	23
4.4 Kirjavinkkaus ja lukudiplomit.....	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TAUSTA.....	26
5.1 Tutkimusongelma	26
5.2 Kyselytutkimus.....	26
5.3 Toteutus.....	27
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	29
6.1 Tukholma, Ruotsi.....	29
6.2 Malmö, Ruotsi.....	29
6.3 Oslo, Norja.....	31
6.4 Bergen, Norja	31
6.5 Kööpenhamina, Tanska.....	32
6.6 Odense, Tanska	32
6.7 Reykjavik, Islanti.....	33
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7.1 Yhteiset piirteet	34
7.2 Kirjastovierailut	34
7.3 Erityisryhmät.....	35
7.4 Eroavaisuudet.....	35
8 POHDINTA	37
8.1 Tutkimuksesta yleisesti.....	37
8.2 Tutkimuksen tuloksista	38

LÄHTEET.....	41
LIITTEET	44

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Selkojulkaisun tunnus. (Selkokeskus 2016. [Viitattu: 9.2.2017].).....	10
Kuva 2. Legimuksen esittelysivusto. (MTM 2017. [Viitattu 7.3.2017].).....	12
Kuva 3. Leser søker bok. (BOKSØK [Viitattu 7.3.2017].)	13
Kuva 4. Tanskalainen Alinea kustantamo. (Alinea 2017. [Viitattu 7.3.2017].).....	13
Kuva 5. Äppelhyllanin esittelysivusto (Barnens bibliotek [Viitattu 7.3. 2017].)	18
Kuva 6. . Oulun kaupunginkirjaston Omppukokoelman etusivu. (Oulun kaupunginkirjasto [Viitattu 7.3.2017].).....	19
Kuva 7. Kokkolan kaupunginkirjaston Omppuhyllyn infosivu. (Kokkolan kaupunginkirjasto [Viitattu 7.3.2017].).....	21
Kuva 8. Pojatkin lukee -kampanja. (Pojatkin lukee –blogi [Viitattu 20.3.2017].) ...	22
Kuva 9. Suuri lukuseikkailu -logo. (Suuri lukuseikkailu 2017 [Viitattu 22.3.2017].)23	
Kuva 10. Netlibriksen lukudiplomi Kunnari. (Netlibris [Viitattu 20.3.2017].)	25

1 JOHDANTO

Kirjastojen ja koulujen välisellä yhteistyöllä on Suomessa pitkät perinteet. Siitä on syytä pitää kiinni, sillä useat viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että lasten ja nuorten lukutaito heikkenee, erityisesti poikien kohdalla. Se on asia, johon täytyy puuttua ajoissa. Yhä enemmän kouluissa on oppilaita, joiden äidinkieli ei ole Suomi. Näissä olosuhteissa tarvitaan enemmän laadukasta selkokirjallisuutta sekä entistä tiiviimpää yhteistyötä kirjastojen ja koulujen välillä. Kirjastojen pitää tarjota sopivaa materiaalia ja henkilökunnan ammattitaitoaan löytääkseen jokaiselle sopivaa luettavaa.

Tutkimusongelmana oli selvittää, miten kirjastot ja koulut edistävät lukutaitoa muissa Pohjoismaissa. Vertailua tehtiin Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin välillä. Työni tarkoituksena oli tutkia, miten muissa Pohjoismaissa toimitaan kirjaston ja koulujen välisessä yhteistyössä ja erityisesti erityisryhmien kanssa. Onko niissä paljon eroja, erilaisia metodeja vai onko toiminta suunnilleen samanlaista? Halusin myös tietää, minkä verran muissa Pohjoismaissa on selkokirjallisuutta ja onko kirjastoilla omaa selkokokoelmaa.

Esimerkiksi Oulussa, Kokkolassa ja Espoossa on jo otettu käyttöön kokoelmat, joissa on selkokirjallisuuden rinnalla helppolukuista aineistoa niille, joilla on vaikeuksia lukemisen kanssa tai joiden äidinkieli ei ole Suomi. Nämä kokoelmat tarjoavat mahdollisuuden tarttua kirjaan matalalla kynnyksellä. Nyt jos koskaan on erittäin tärkeää panostaa lukiasiakkaisiin, sillä onhan kirjastojen tehtävä pitää huolta lukutaidosta.

Teoriaosuudessa käsittelen selkokieltä ja lukutaitoa, kielenkehityksen tukemista ja lukuinnon kasvattamista. Käsittelen myös tapoja, kuinka kirjastot ja koulut tekevät ja voivat tehdä yhteistyötä Suomessa sekä muissa Pohjoismaissa lukuun ottamatta Ahvenanmaata, Färsaaria ja Grönlantia. Työssäni valotan hieman selkokirjallisuuden historiaa ja sen merkitystä erityisesti lukiasiakkaita palvellessa. Teen vertailua Suomen ja muiden Pohjoismaiden välisistä eroista tehdä kouluyhteistyötä.

2 SELKOKIELI JA LUKUTAITO

2.1 Selkokieli ja sen tarpeellisuus

Selkokieli on suomen kieltä, jota on muokattu rakenteeltaan, sisällöltään ja sanastoltaan niin, että se on yleiskieltä helpommin luettavaa ja ymmärrettävää. Selkokieli on tarkoitettu niille, joiden on vaikeaa lukea ja ymmärtää yleiskieltä. (Kaartio 2009, 9.)

Oikeutusta selkokieleen on perusteltu tasa-arvolla. Suomen perustuslaissa (L 11.6.1999/731) todetaan, että ”ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”.

Kirjastojärjestö IFLA on julkaissut vuonna 2010 selkokielen kirjoitusohjeet *Guidelines for easy-to read materials*. Ohjeiden alussa puolustetaan tarvetta selkomateriaaleihin demokraattisella oikeudella kulttuuriin, kirjallisuuteen ja tiedonsaantiin (IFLA 2010, 2, [Viitattu: 26.1.2017].) Jotta tämä oikeus voisi toteutua, tarvitaan selkomateriaaleja niille, joilla on vamma tai rajoittunut luku- ja kirjoitustaito.

Selkokielen tarpeille voi olla monia syitä. Esimerkiksi sikiö- tai lapsuusajan kehityshäiriöt, sairaus tai ikääntyminen, kieliympäristön vaikutus (esim. kuuluminen kielivähemmistöön), näiden kaikkien yhteisvaikutus. On vaikeaa jakaa ryhmiin selkokielestä hyötyviä, koska usein ryhmä menevät päällekkäin toistensa kanssa. Lasten ja nuorten kohdalla selkein ryhmä ovat erityisopetusta saavat oppilaat peruskoulussa sekä ammattikoulussa. (Virtanen 2012, 37.)

2.2 Selkokielen saavutettavuus

Yksilöllä on oltava mahdollisuus palvelujen hyvään saavutettavuuteen riippumatta siitä, millaisia ominaisuuksia hänellä itsellään on. Palvelujen saavutettavuus tarjoaa

mahdollisuuden osallistua ja saada elämyksiä. Yksilöt eivät liiku, aisti tai muutoinkaan toimi keskenään identtisesti. Palveluita suunniteltaessa tämä on otettava huomioon. Saavutettavuus jaetaan kahdeksaan kohtaan, jotka ovat:

- *Asenteiden saavutettavuus*
- *Fyysinen saavutettavuus*
- *Saavutettavuus eri aistien avulla*
- *Tiedollinen saavutettavuus*
- *Tiedottamisen saavutettavuus*
- *Taloudellinen saavutettavuus*
- *Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus*
- *Päätöksenteon saavutettavuus.*

(Virtanen 2012, 20-21.)

Selkokielen käyttäjien kannalta tärkeimmät kohdat ovat tiedollinen saavutettavuus ja tiedotuksen saatavuus. Tiedollinen saavutettavuus voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että museon näyttelytekstit ovat selkokielellä tai opastus on selkokielineen. Tiedotuksen saavutettavuus tarkoittaa taas sitä, että kiinnitetään huomiota esitteiden, opasteiden ja tiedotteiden visuaaliseen ja kielelliseen selkeyteen. (Virtanen 2012, 21.)

Vuonna 2015 Selkokeskus tuotti yhteistyössä Suomen Kuntaliiton kanssa kyselyn selkokielen tarpeesta. Kyselyn avulla kartoitettiin tarve kuntien tuottamalle selkokieliselle materiaalille ja se, millaista materiaalia on jo olemassa. Kyselyyn vastasi noin sata reilusta kolmestasadasta kunnasta. Sen tuloksena enemmistö oli sitä mieltä, että kunnat tarvitsisivat enemmän selkokielistä materiaalia. Tarve siis tunnustetaan mutta sen mukaan ottaminen tiedottamiseen vaikuttaa olevan hankalaa. Kysely myös paljasti sen, ettei kunnissa tiedetä selkokieltä tarvitsevien määrää. (Sainio 2015, 11-13.)

Selkokeskuksen arvion mukaan selkokieltä tarvitsevia on n. 8-12% prosenttia väestöstä eli noin puoli miljoonaa ihmistä. Tässä arviossa ei ole mukana vuonna 2015 maahan tulleet turvapaikanhakijat. Se oletettavasti lisää selkokielen tarvitsijoiden määrää. (Selkokeskus, [Viitattu: 12.10.2015].)

Selkokielen tarve on lisääntynyt viime vuosina siitä syystä, että ikääntyviä ihmisiä on yhtä enemmän. Maahanmuuttajien määrä kasvaa ja heille on hyötyä selkokielestä päästäkseen mukaan helpommin Suomen kieleen ja kulttuuriin. Erityisoppilaiden määrä kasvaa ja heille selkokiелiset materiaalit kuten romaanit voivat toimia lukuintoa nostattavina. (Selkokeskus, [Viitattu: 12.10.2015].)

Sainion artikkelissa kerrotaan, että kyselystä selvisi myös se, kuinka kuntien tiedotus on siirtymässä enemmän verkkoon. Painetussa julkaisussa on tärkeää kiinnittää huomiota kielen lisäksi kuvitukseen ja ulkoasuun niin verkossa näiden lisäksi on muistettava huomioida sivuston käytettävyys. (Sainio 2015, 11-13.)

2.3 Selkokirjojen synty Suomessa

Selkokielen kehittäminen alkoi Suomessa 1980-luvulla. Mallina toimi Ruotsi, jossa oltiin parikymmentä vuotta aikaisemmin julkaistu ensimmäiset selkokiелiset aineistot. Pohjoismainen yhteistyö on ollut merkittävä tekijä selkokielen kehittämisessä. (Virtanen 2012, 142-143.)

Ensimmäinen kohderyhmä olivat kehitysvammaiset ja selkokieltä kehiteltiin heidän tarpeisiinsa. Haluttiin, että erilaiset tekstit ja kirjallisuus olisivat myös kehitysvammaisten ihmisten saavutettavissa. Melko pian havaittiin, että myös muut ryhmät voisivat hyötyä selkokielestä. Uudet kohderyhmät olivat vanhukset ja uussuomalaiset. 1990-luvulla alettiin tuottaa selkokiелisiä aineistoja myös heidän käyttöönsä. Eri ryhmien tarpeiden ja toiveiden yhdistäminen ei ole ollut aina helppoa. Kompromissien kautta on päästy luomaan vahvaa ja yhteistä selkogenreä. Yksikään ryhmä yksinään ei olisi tähän yltänyt. (Selkokeskus [Viitattu: 12.10.2015].)

Ensimmäisenä selkokirjana pidetään Pertti Rajalan koostamaa *Poliisit perässä* – kertomusta, joka on julkaistu vuonna 1983. Rajala kokosi ja käänsi sen norjalaisista

kirjoista. 1980-luvulla ilmestyi myös muutama ruotsinkielinen selkokirja mm. Bo Carpelanin ja Märta Tikkasen toimesta. Ensimmäinen selkomukautus Arto Paasilinnan kirjasta *Isoisää etsimässä* ilmestyi vuonna 1990. (Toisin sanoen 2005, 90-91.)

2.4 Suomenkieliset selkokirjat

Kaikkiaan Suomessa on ilmestynyt yli 350 selkokirjaa. Tällä hetkellä selkokirjoja ilmestyy Suomessa 10–15 nimekettä vuodessa. Vuosien varrella selkokirjojen taso on noussut. (Selkokeskus 11.11.2015.) Opetus- ja kulttuuriministeriö on delegoinut Kehitysvammaliitolle tukea, tästä rahasta Selkokeskus jakaa vuosittain Selkokirjallisuuden tekijöille apurahaa. Valtiontuen tavoitteena on tukea selkokielen kirjallisuuden julkaisemista Suomessa. (Selkokeskus [Viitattu: 13.10.2015].)

Selkokirjojen tunnistamiseksi on luotu oma logo (Kuva 1). Selkokeskuksen selkotyöryhmä myöntää logon kirjoille. Logoa voi pitää takeena laadusta. Kirja, joka kantaa logoa on läpäissyt työryhmän tarkastuksen. Muitakin helppolukuisia kirjoja on olemassa, pääosin lapsille ja nuorille tuotettua. Näiden taso saattaa kuitenkin olla vaihteleva. (Selkokieli ja vuorovaikutus 2010, 141.)

Kuva 1. Selkojulkaisun tunnus. (Selkokeskus 2016. [Viitattu: 9.2.2017].)

Tiettyihin aihepiireihin selkokirjoja kaivattaisiin lisää. Erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten kirjoja on liian vähän, siihen nähden, mitä niitä tarvittaisiin. Myös ulkoasuun voitaisiin panostaa enemmän, sillä tällä hetkellä ne eivät ole kovinkaan houkuttelevia.

2.5 Selkolehdet

Selkoalan kehittymiselle ajankohtaislehtien perustamisella oli suuri merkitys. Vuonna 1988 Liikenneministeriön myöntämän määrärahan avulla julkaistiin selkokielisistä lehdistä, *Selkouutisista* ja *LL-Bladetista*, näytenumerot. Säännöllisesti lehdet alkoivat ilmestyä vuonna 1990. Aloite lehtien perustamiseen tuli selkotyöryhmältä ja kustantajaksi valikoitui Kehitysvammaliitto ja ruotsinkielistä lehteä alkoi myöhemmin kustantaa Förbundet De Utvecklingsstördas Väl eli FDUV. (Toisin sanoen 2005, 97.) Nykyään *Selkouutiset* ovat nimeltään *Selkosanomat*.

Selkolehti Leija perustettiin vuonna 1983 ja se oli suuri merkkipaalu. Leija oli ja on edelleenkin suunnattu kehitysvammaisille lukijoille ja toimii heidän äänenkannattajanaan. Ruotsissa julkaistu selkolehti *Staget* oli ainoa vastaava lehti Leijan ohella Euroopassa tuohon aikaan. Leijalla oli merkittävä rooli kehitysvammaisten omaehtoisen toiminnan tukijana ja käynnistäjänä. (Toisin sanoen 2005, 90.)

Myös TV-Uutisia on nykyään tarjolla selkokielellä. Yle aloitti selkokielisten uutisten televisioinnin joulukuussa vuonna 2015. Yle on tarjonnut päivittäisiä selkokielisiä uutisia vuodesta 1992 lähtien radiossa ja verkossa. Aluksi uutislähetysten kohdeyhmä olivat ulkosuomalaiset, mutta 2000-luvulla se muuttui Suomessa asuviin maahanmuuttajiin. (Yle uutiset [Viitattu: 2.12.2015].)

2.6 Selkokirjallisuus muissa Pohjoismaissa

Selkokirjallisuutta julkaistaan myös muissa Pohjoismaissa. Ruotsilla on pitkä historia selkokielisten kirjallisuuden julkaisemisessa. Ensimmäiset julkaisut tulivat 1960-luvulla. Vuonna 1980 perustettiin Centrum för Lättläst, joka saa avustusta Ruotsin eduskunnalta. Se on mahdollistanut, että selkokirjallisuutta voidaan julkaista noin 30 kirjaa vuodessa sekä sanomalehden julkaisemisen yli 120 000 lukijalle. (Universitat de Barcelona [Viitattu: 7.3.2017].)

Ruotsin kulttuuriministeriön alaisen MTM:n (Myndigheten för tillgängliga medier) tehtävänä on varmistaa, että kaikilla, joilla on vaikeuksia lukemisessa, on pääsy kirjallisuuteen ja sekä sanomalehtiin heille sopivan median kautta. Toimintoihin kuuluu

äänikirjojen sekä sokeainkirjoituskirjojen levittäminen ja tuotanto. MTM on keskuspaikka näiden materiaalien lainaamisen ruotsalaisiin kirjastoihin Legimuksen (Kuva 2) kautta. Legimus on MTM:n tuottama palvelu, jonka kautta lukihäiriöinen voi ladata mm. äänikirjoja tai pistekirjoja MTM:n tärkeä kehittämisalue on tutkimus ja kehitys liittyen tuotannon ja lukemisen uusiin tekniikoihin. (MTM, [Viitattu 7.3.2017].)

Kuva 2. Legimuksen esittelysivusto. (MTM 2017. [Viitattu 7.3.2017].)

Norjassa tilanne on hyvin samankaltainen kuin Ruotsissa mutta julkaisu on organisoitu hieman eri tavoin. Julkaisijoiden sijaan Norjalla on organisaatio, joka auttaa lukijaa löytämään itselleen sopivaa luettavaa nettisivuston kautta (Leser søker bok, Kuva 3). Organisaatio tekee yhteistyötä kirjallisuuden alan kanssa löytääkseen hyviä kirjailijoita, muokkaamalla käsikirjoituksia ja auttamalla kustantajia myymään ja markkinoimaan kirjoja. (Universitat de Barcelona [Viitattu 7.3.2017].)

Leser søker bok   Støtteordninger   Bok til alle-bibliotek   Leseombud   Kurs   Boksøk.no   Om oss / Kontakt

Leser søker bok er en forening som jobber for at alle skal ha tilgang til gode bøker.

Boksøk

I Boksøk finner du tips til bøker som er både lette og gode å lese.

Bok til alle-bibliotek

Bok til alle-bibliotek har egen samling med letteste og tilrettelagte bøker.

Støtteordninger

Bokprosjekter som er lettest eller tilrettelagt kan bli støttet av Leser søker bok.

Leseombud

Som leseombud leser du høyt for andre.

Nyheter

Vil du vite hva som rører seg i Leser søker bok akkurat nå, ta en titt på nyheter.

Nyeste boktips fra boksøk.no

Kuva 3. Leser søker bok. (BOKSØK [Viitattu 7.3.2017].)

Tanskasta löytyy myös helppolukuisia kirjoja niin lapsille kuin aikuisille. Tanskalainen kustantamo Alinea (kuva 4) kustantaa helppolukuista lastenkirjallisuutta.

Hjem > Titler > Dansk > Dansk letlæsning og fritlæsning > PS

Alinea   FAG & TITLER   DIGITALE KONCEPTER   FORLAGET

PS

PS er Alineas letlæsningsserie til børn fra 5 år og op til 14 år. Serien byder på fantasy, gys og uhygge, humor, venskab, kærlighed og meget mere.

Bøgerne er inddelt i fire niveauer:

- Mini PS: fra 5 år
- Lydret PS: fra 6 år
- Super let PS: fra 6 år
- Let PS: fra 7 år
- PS: fra 8 år
- Ung-PS: fra 11 år

Kuva 4. Tanskalainen Alinea kustantamo. (Alinea 2017. [Viitattu 7.3.2017].)

Suomen lisäksi myös Ruotsilla ja Norjalla on pitkä historia selkokielisessä ajankoh-
taisuutisoinnissa. Pohjoismaiden selkolehdet ilmestyvät sekä painettuna että verk-
koversioina. Niiden yhteinen tavoite on tuottaa uutisia kaikille selkokieltä tarvitse-
ville. Toistaiseksi muualla kuin Suomessa ei ole TV-uutisia selkokielellä mutta Ruot-
sin yleisradio tuottaa radioon uutisia helpolla kielellä. (Selkokeskus [Viitattu:
23.5.2016].)

2.7 Lukutaidon tärkeydestä

Lukutaito on erittäin tärkeä osa länsimaista kulttuuria, se on yhtä itsestään selvää
kuin syöminen, juominen ja nukkuminen. Lukeminen avartaa maailmankatsomusta,
koska lukiessa oppii mm. erilaisista kulttuureista, ihmisistä, historiasta. Ilman luku-
taitoa länsimaisessa yhteiskunnassa olisi haastavaa toimia. Kirjasto tarjoaa opas-
tusta tietoyhteiskuntataitoihin ja mediakasvatukseen. Nämä ovat tärkeitä asioita
nyky-yhteiskunnassa ja niiden osaaminen edistää kansalaisvalmiuksia.

Suomalaiset ovat edelleen lukijakansaa mutta vähenevässä määrin. Lukukeskus on
julkaissut 10 faktaa lukemisesta. Selvityksen mukaan erityisesti poikien ja maahan-
muuttajien lukutaidon heikkeneminen aiheuttaa huolta. Nuorten asenne lukemiseen
on käynyt kielteisemmäksi. Taso laskee jatkuvasti, jo neljäsluokkalaisten motivaatio
on vertailumaiden joukossa toiseksi matalin ja yläkouluissa tilanne on vielä huo-
nompia. (Lukukeskus [Viitattu: 17.3.2015].)

Eriyistä huomiota herättää se seikka, että tyttöjen ja poikien väliset erot ovat suu-
remmat kuin missään muussa OECD-maassa ja ero vain kasvaa. Suomalaiset pojat
eivät enää lue, on vaarana, että he syrjäytyvät lukemisesta kokonaan. Myös maa-
hanmuuttajien keskuudessa tilanne on sama. Sukupuolten väliset erot ovat yhtä jyr-
kät. (Lukukeskus [Viitattu 17.3.2015].)

Lukutaito on tärkeä perustaito, sillä ilman sitä ei maailmassa pärjää. Lukutaidon ke-
hittymistä auttaa varhainen lukeminen ja kodin myönteinen asenne. Lukemistottu-
muksiin vaikuttaa myös se, miten kotona suhtaudutaan kirjoihin ja lukemiseen. Mi-

käli mallia ei saa kotoa ei lapsikaan luonnollisesti hakeudu kirjallisuuden pariin. Kirjasto toki auttaa tässä asiassa ja positiivista on, että iso osa suomalaisista koululaisista käy kouluaihana kirjastossa opettajan johdolla.

Arvioilta n. 6-10% suomalaisista kärsii jonkinasteisesta hankaluudesta koskien lukemista tai kirjoittamista. Lukivaikeus voi ilmetä monella eri tavalla, mutta ytimenä niissä on usein yksittäisten sanojen lukemisen hitaus ja virheellisyys. Keskeisenä piirteenä lukivaikeuksissa pidetään vaikeutta hahmottaa ja käsitellä äänteisiin liittyvää tietoa. (Lukihäiriö.fi. [Viitattu 2.3.2017].)

Oppimisvaikeudet ovat yleisiä. Väestöstä 20-25% prosentilla on jonkinlainen oppimisvaikeus. Se tarkoittaa n. miljoonaa suomalaista. Oppimisvaikeuksiin on laskettu mukaan lievemmat ja vaikeammat tapaukset. (Erialaisten oppijoiden liitto [Viitattu 1.2.2017].)

3 KIELENKEHITYKSEN TUKEMINEN

3.1 Kirjasto takaa tasavertaisuuden

Kirjasto on avoin kaikille ja sen tarkoitus on tuottaa palveluja yhteisönsä asukkaille. Kirjastotyön eettisissä periaatteissa sanotaan, että kirjasto edistää osallisuutta tarjoamalla pääsyn tietoon, ideoihin ja kulttuuriseen aineistoon. Kirjastot kehittävät koelmiaan ja tarjoavat palveluitaan ammatillisin perustein, ei poliittisten, moraalis-ten, uskonnollisten tai henkilökohtaisten mieltymysten perusteella. Ammattitaito sekä kirjastojen aineistot ja palvelut ovat kaikkien ulottuvilla katsomatta ikään, uskontoon, sosiaaliseen asemaan, rotuun tai muuhun ulkoiseen tekijään. (Suomen kirjastoseura, kirjastotyön eettiset periaatteet, 2011.)

Kirjastolaki (L 29.12.2016/1492) sanoo, että ”yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen”. Yhdenvertaisuuslain (L 30.12.2014/1325) mukaan viranomaisilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta. Kirjasto lasketaan tässä viranomaiseksi.

Laatusuosituksen mukaan asiakkaat pyritään saamaan mukaan palvelujen kehittämiseen, heiltä saatua palautetta arvostetaan ja se otetaan huomioon toiminnan kehittämisen. Erityisryhmien (esim. eri-ikäiset asiakkaat, oppijat, eri tavoin käyttörajoitteiset/vammaiset, eri kulttuuritaustan omaavat/maahanmuuttajat) asiakastarpeiden kartoitus on heille suunnatun palvelutarjonnan perusta. Asiakkaan näkökulmasta tärkeitä asioita ovat mm. luotettavuus, palvelun oikea-aikaisuus ja täsmällisyys, palveluammattilaisten ammattitaito, palvelun helppo saavutettavuus ja aukioloajat, kohteliaisuus, ystävällisyys, kielen ymmärrettävyys, pyrkimys asiakkaan tarpeiden tunnistamiseen ja palveluympäristö. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, Yleisten kirjastojen laatusuositukset, 2010.)

3.2 Kirjastolaki muissa Pohjoismaissa

Kaikissa Pohjoismaissa on olemassa kirjastolaki. Ruotsissa kirjastolaki uudistui vuoden 2014 alussa. Kaikkien julkisten kirjastojen uudeksi tehtäväksi tuli demokraattisen yhteiskunnan kehityksen tukeminen. Se on perusteena julkiselle rahoitukselle. Muutoin lain mukaan kirjastojen tulee edistää kirjallisuuden asemaa ja sekä edistää mahdollisuuksia sivistykseen, tiedon hankkimiseen ja koulutukseen. Lain säädännön ilmiöitä Ruotsissa on mm kirjallisuuden erityisasema eli maksuttomuus, erityisryhmät sekä lapset ja nuoret ja seurannan vahvistaminen (laatuvaatimukset ja kirjastosuunnitelmien seuranta). (Opetus- ja kulttuuriministeriö [Viitattu: 22.2.2017].)

Norjassa kirjastolaki uudistettiin perusteellisesti vuonna 2014. Norjassa yleisten kirjastojen velvollisuus on taata kaikille pääsy informaatioon, tietoon ja kulttuuriin. Uutta laissa on se, että kirjastot toimivat riippumattomana kohtaamispaikkana sekä yhteiskunnallisena vuoropuhelun areenana. Sen velvollisuudeksi tuli välittää aktiivisesti tietoja ja aineistoja sekä velvollisuus tehdä toimintaa ja kokoelmaa tunnetuksi. Norjassa lain uudistamisen ilmiöksi on noussut mm. yleisten kirjastojen ja koulukirjastojen yhteistyövelvollisuuden poistuminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö [Viitattu: 22.2.2017].)

Islannissa voimassa oleva kirjastolaki on vuodelta 2013 ja siinä määritellään kirjastojen olevan palveluorganisaatioita, jotka toimivat yhteisön hyväksi ilman tulosvelvoitteita. Lain tarkoituksena on tarjota pääsy kirjastojen kokoelmiin ja tarjota informaatiota eri muodoissa. Lain mukaan kirjastojen tulee tarjota tukea seuraaviin: kulttuuriset ja tieteelliset toiminnot, opiskelu, elinikäinen oppiminen, teollisuus, islannin kieli, viihdekirjallisuus ja tietokirjallisuus (Ministry of Education, Science and Culture, Iceland. Library Act [Viitattu 10.4.2017].)

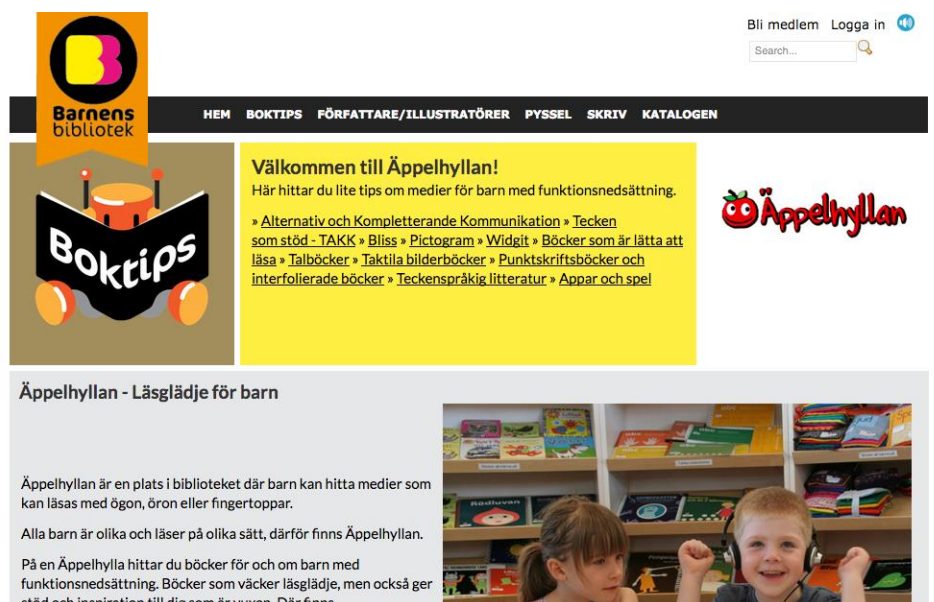
Tanskassa kirjastolaki uudistui vuonna 2010. Kirjastolaissa on säädetty, että jokaisessa kunnassa on oltava kirjasto, jossa on erilliset osastot aikuisten ja lasten kirjallisuudelle, ilmainen ja tasapuolinen pääsy kaikille kansalaisille kaikenlaiseen me-

diaan sisältäen ilmaisen internetin. Tämä varmistaa sen, että kirjastoissa on yhtenäinen ja korkea palvelun taso kaikille kansalaisille koko maassa. (Ministry of Culture, Denmark [Viitattu 10.4.2017].)

3.3 Äppelhyllan

Ruotsissa perustettiin vuonna 1996 kansallinen nettisivusto Barnens biblotek. Sen tarkoituksena on mainostaa ja edistää lukemista. Sivusto on tarkoitettu pääosin lapsille ja nuorille noin 14-ikävuoteen saakka. Sivustolta löytyy paljon mm. kirja-arvosteluja. Barnens bibliotek muodostuu useista osioista ja yksi niistä Äppelhyllan (kuva 5). josta löytyy aineistoa, jota voi lukea silmin, korvin ja koskettelemalla. (Barnens bibliotek [Viitattu: 1.2.2017].)

Äppelhyllanista löytyy kirjoja lapsille ja lapsista, joilla on toiminnallisia vaikeuksia. Kokoelman kirjat herättävät lukuilon ja antavat inspiraatiota ja tukea aikuisille. Hyllystä löytyy infomateriaalia lapsille ja aikuisille. (Barnens bibliotek [Viitattu 1.2.2017].) Ruotsin malli toimii esimerkkinä suomalaisille vastineilleen.

Kuva 5. Äppelhyllanin esittelysivusto (Barnens bibliotek [Viitattu 7.3. 2017].)

3.4 Oulun Omppu-kokoelma

Oulussa projektin tarkoituksena oli tasa-arvoisen lasten ja nuorten kirjaston kehittäminen. Erityisasiakkaiden asioimista kirjastossa haluttiin helpottaa. Alkuperäinen idea saatiin Ruotsista, jossa on ollut Äppelhyllan jo vuosia. Ouluun Omppu-kokoelma luotiin kyseisen konseptin mukaisesti. Oulun kokoelmaan (kuva 6) kuuluvat mm. kassit, paketit, viittomakielinen ja kuvakommunikaatiota sisältävä aineisto, elokuvat ja tietokonepelit, koskettelukirjat, selkokirjat ja helppolukuiset kirjat, merkityt lasten ja nuorten kirjat, jotka sisältävät erilaista aineistoa, joitain Celian aineistoja. Kasseilla ja paketeilla voi olla jokin teema esim. avaruus tai aarresaari ja sieltä löytyy teemaan liittyviä kirjoja, elokuvia ja mahdollisesti jotain leluja tai pelejä. Päiväkodit ja koulut ovat erityisesti näistä pitäneet. Kirjat ovat koodattu värikoodein ja näin on helppo tunnistaa itselle sopivaa luettavaa. (Loukusa-Ahonen 2016.)

Oulussa kokoelmaa on tehty yhdessä päiväkotien ja koulujen kanssa. Kirjaston puolesta on pidetty vinkkauksia ja satutunteja ja tällä tavalla tehty aineistoa sekä kokoelmaa tutuksi. Vinkkauksessa on käytetty apuna moniaistillisuutta. (Loukusa-Ahonen 2016.)

Oulun kaupunki > Kirjasto > Nuoret > Nuorten Omppu-kokoelma

Nuoret

- Kirjallisuudiplomi
- **Nuorten Omppu-kokoelma**
- Nuorten pelit kirjastossa
- Nuorten Oulu

Hakemisto A-Ö

Seuraa kirjastoa somessa!

- Oulun kaupunginkirjasto-
maakuntakirjasto
- @oulunkaupunginkirjasto
- @OulunKirjasto
- Oulun Kaupunginkirjasto

Nuorten linkkinurkka

- [Lukihäiriö.fi](#)
- [Lukivaikeus-pikatesti](#)
- [Nuoret erilaiset oppijat](#)

Nuorten Omppu-kokoelma

NUORTEN
OMPPU

Nuorten Omppu-kokoelmassa on helppolukuisia kirjoja nuorille ja nuorille aikuisille. Kokoelmaan on valittu tekstiltään ja tarinoiltaan selkeitä kirjoja.

Mikäli sinulla on haasteita lukemisen kanssa, on Omppu-kokoelma

Vinkkejä kotiin ja kouluun

- [Celia](#) Näkövammaisten kirjasto
- [Erialaisten oppijoiden liitto](#)
- [LukiMat](#) Lukeminen ja matematiikka
- [Papunet](#) Tietoa mm. selkokielestä
- [Kielellinen erityisvaikeus](#)
- [Suvi](#) Viittomakielen verkkosanakirja
- [Äppelhyllan Ruotsissa](#)

Kuva 6. Oulun kaupunginkirjaston Omppukokoelman etusivu. (Oulun kaupunginkirjasto [Viitattu 7.3.2017].)

3.5 Espoon hanke

Espoon kirjastoissa alkoi syksyllä 2015 projekti nimeltä *Kirjasto tukee kielenkehitystä*. Hankkeen tarkoituksena on kehittää lukivaikeuksisten lasten ja nuorten kirjastopalveluita. Perusidea on luoda lasten- ja nuortenkirjastotyön ammattilaisten ja koulujen erityisopettajien yhteistyönä kaikkiin Espoon aluekirjastoihin oma hyllypaikka aineistolle, joka edustaa selkeää yleiskieltä ja tarjoaa lukivaikeuksisille lapsille ja nuorille ikäkauden mukaista helposti lähestyttävää ja saavutettavaa aineistoa. Se sopii myös maahanmuuttajalapsille ja –nuorille.

Innostus kokoelman luomiseen Espoossa lähti siitä, että Matinkylän Ison Omenan kauppakeskukseen oltiin rakentamassa uutta palvelutorikonseptia, jossa samoissa tiloissa tulisivat toimimaan kirjasto, nuorisopalvelut, neuvola, terveysasema, mielen-terveys- ja päihdepalvelut, yhteispalvelu, Kela sekä HUS:n laboratorio- ja kuvantamistoiminnot. Kirjastolla on mahdollisuus tehdä tiiviimpää yhteistyötä esim. neuvolan ja nuoristotoimen kanssa. Esimerkiksi neuvoloissa oltiin huomattu, että lasten kielenkehityksessä on vaikeuksia ja se on kasvava ongelma. Yksilöllistä ohjausta on mahdoton antaa. Eri toimialat miettivät yhdessä, miten saataisiin jokin kevyt ratkaisu, joka palvelisi mahdollisimman monia. Espoossa perustettiin työryhmä, jonka jäsenet ovat kirjaston asiantuntijoita sekä ylä- ja alakoulujen erityisopettajia. Kirjaston vastuulle jäi miettiä, millaiset kirjat olisivat sopivia kyseiseen hyllyyn ja koulun vastuulle jäi testauttaa oppilailla sitä kuinka hyvin valitut kirjat toimivat niitä tarvitseville oppilaille.

Hyllystä ei haluttu käyttää samaa nimeä kuin Oulussa, joten järjestettiin nimikilpailu, jossa oppilaat saivat ehdottaa hyllylle sopivaa nimeä. Nimeksi valikoitui JOJO. Keväällä 2017 Entressen kirjastossa Espoossa, sijaitsee JOJO-hyllyn prototyyppi. Ison Omenan kirjastossa on varhaiskasvatuksen Pomppuhylly, joka on tarkoitettu alle kouluikäisille. Tarkoituksena on laajentaa JOJO-kokoelma kaikkiin suuriin aluekirjastoihin vuoden 2017 aikana. Kokoelma sisältää selkokielistä ja helppolukuista aineistoa lapsille ja nuorille. Helppolukuinen aineisto valittiin kokoelmaan tietyn kriteerein. Tekstin täytyy olla selkeää ja jäsentynyttä, kuvia tekstin tukena, väljä taitto ja riittävän kookas fontti.

Esposseen lähdettiin ottamaan mallia Oulusta. Siellä vastaavanlainen hyllypaikka on ollut käytössä Oulun pääkirjastossa osana Omppu-kokoelmaa ja siitä on saatu siellä hyviä kokemuksia.

3.6 Kokkola

Myös Kokkolassa on otettu käyttöön Omppuhylly (kuva 7) lokakuussa 2015. Siellä kokoelman esikuvana on toiminut vahvasti Ruotsin Äppelhyllan, logokin on sama. Heidän luomassaan kokoelmassa on lähinnä helppolukuisia kuvakirjoja lapsille mutta ne sopivat hyvin myös kieltä opetteleville esim. maahanmuuttajille. Kokoelma sisältää myös tietokirjallisuutta aikuisille. Kokoelma muuttuu jatkuvasti ja sen käyttö on ollut todella suosittua. Sitä käyttävät niin yksityiset asiakkaat kuin päiväkoditkin. Kokkolassa on käytössä Oulun tapaan Omppukassit ja heillä on käytössään myös iPadeja, joissa on erilaisia sovelluksia, jotka tukevat kielenkehitystä. (Dalhbäck 2017.)

Omppuhylly - hyviä kirjoja kielen harjoitteluun

Mikä on Omppuhylly?

Omppuhyllyssä on helppolukuisia kuvakirjoja lapsille. Jokainen voi lukea kirjoja, mutta ne ovat erityisen hyviä lapsille, joilla on erilaisia toimintahäiriöitä sekä vaikeuksia puhumisessa ja kielenkäytössä. Kuvakirjat sopivat hyvin myös niille, jotka opettelevat uuden kielen esim. maahanmuuttajat. Kuvakirjoissa on yksinkertaisia ja lyhyitä lauseita. Täältä löydät kirjoja, joilla voit harjoitella sanavarastoa, kysymyksiä, vastakohtia, prepositioita ym. Osassa Omppuhyllyn kirjoista on jopa kosketeltavia kuvituksia ja ääniefektejä.

Kuva 7. Kokkolan kaupunginkirjaston Omppuhyllyn infisivu. (Kokkolan kaupungin-kirjasto [Viitattu 7.3.2017].)

4 LUKUINTOA KASVATTAMAAN

4.1 Lukukampanja lukemisharrastuksen tukena

Erilaisia lukukampanjoita järjestetään vuosittain kirjastoissa eri puolella Suomea. Ne voivat olla muutaman viikon kestäviä kampanjoita tai vuosia kestäviä projekteja. Usein niitä järjestetään yhdessä koulujen kanssa. Niiden avulla kirjallisuutta pidetään pinnalla ja muistutetaan lukemisen tärkeydestä. Seuraavassa luvussa esittelen muutamia lukukampanjoita sekä hieman kirjavinkkausta.

4.2 Pojatkin lukee

Nuorten poikien lukemisen väheneminen on ollut esillä jo pitkään. Tosiasia on, että pojat eivät juurikaan lue muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Kosmos-kustantamon viestintäpersoonana Mikko Toiviainen päätti tehdä asialle jotain ja hän perusti Pojatkin lukee-kampanjan (kuva 8). Kampanja alkoi vuonna 2016 ja pyörii edelleen sosiaalisessa mediassa. Useat kirjastot ja kustantamot ovat lähteneet kampanjaan mukaan. Toivaisen mielestä sosiaalinen media toimii parhaiten tämän kampanjan yhteydessä, koska siellä nuoret pojat viettävät aikaansa. Vaikka monet sosiaalisen median kanavat ovat täynnä lukusuosituksia ja kirjavinkkejä, ei aiemmin ole ollut varsinaisesti pojille suunnattua sisältöä. Toiviainen myös toivoo, että kuuluisat miehet lähtisivät mukaan kampanjaan ja näin olisivat hyvänä esimerkkinä lukevasta miehestä. (Suomi lukee [Viitattu: 20.3. 2017].)

Kuva 8. Pojatkin lukee -kampanja. (Pojatkin lukee –blogi [Viitattu 20.3.2017].)

4.3 Suuri lukuseikkailu

Suuri lukuseikkailu (kuva 9) on vuoden 2017 hanke, jota koordinoivat Lastenkirjainsituutti sekä Lukukeskus. Se on osa Suomi100 –ohjelmaa ja hanketta tukevat Suomen kulttuurirahasto sekä Svenska Kulturfonden. Hankkeen tavoitteena on tukea pitkäjänteistä lukemista lasten ja nuorten omilla ehdoilla. Hankkeen kannalta on siis tärkeää saada Suomessa asuvien lasten ja nuoret äänet kuuluviin. Hanke toteutuu yhteistyössä kirjastojen, koulujen, kustantajien, kulttuurialan toimijoiden ja järjestöjen kesken. Hankkeen puitteissa toteutetaan tapahtumia, näyttelyitä, lukukampanjoita ja kilpailuja. Ydinteemoja tälle hankkeelle ovat saavutettavuus, vuorovaikutus ja kulttuurienvälisyys. (Suuri lukuseikkailu [Viitattu 22.3.2017].)

Kuva 9. Suuri lukuseikkailu -logo. (Suuri lukuseikkailu 2017 [Viitattu 22.3.2017].)

Entressen-kirjasto Espoossa järjesti kyseiseen hankkeeseen liittyvän tapahtuman Suuri lastenkirjallisuuspaneeli maaliskuussa 2017. Se oli avoin tapahtuma vanhemmille, kasvattajille ja opettajille. Paneelissa keskusteltiin ääneen lukemisen tärkeydestä ja kuinka kirjallisuus tukee lapsen kehitystä.

4.4 Kirjavinkkaus ja lukudiplomit

Lasten ja nuorten lukutaito ruostuu ja rapistuu. Kirjastoissa on alettu miettiä, mitä asialle voisi tehdä. Miten voisimme auttaa lapsia ja nuoria innostumaan lukemisesta? Selvää on se, että jos lukutaito ei ole kovin hyvä ja lukeminen on sen vuoksi hankalaa, ei tee mieli tarttua kirjaan. Usein syynä voi olla yksinkertaisesti se, että lapsi tai nuori yrittää lukea kirjaa, joka on tasoltaan liian vaikea hänen lukutaitoonsa nähden. Kirjastot ovat jo vuosia järjestäneet kirjavinkkauksia, jotka ovat yksi lukemaan innostamisen muoto. Lukutaidon heikentyessä tarvitaan enemmän sellaista kirjallisuutta, joka on helpompaa ja selkeämpää.

Kirjavinkkaus on hyvin tyypillinen koulujen ja kirjastojen yhteistyömuoto. Kirjavinkkaus on lukemaan houkuttelemista ja tutustuttamista kirjojen maailmaan. Kirjavinkkaus on kirjastojen tapa vaikuttaa lukutaidon ylläpitoon sekä kertoa lukemisen hyödyistä lapsille ja nuorille. Useissa kirjastoissa ympäri Suomen on käytössä lukudiplomit. Ne ovat jaoteltu ikäkausien mukaan 1. luokka-asteesta 9. luokkaan. Kirjastoammattilaiset valitsevat lukudiplomeihin sopivaa luettavaa, toisinaan lukudiplomeja tehdään myös yhteistyössä opettajien kanssa. Diplomilistat ovat monipuolisia, niistä eritasoisia kirjoja, sillä eivät kaikki ole lukemisessa samalla tasolla. Tarkoituksena onkin juuri se, että jokainen löytää itselleen omaan lukutaitoon sopivaa luettavaa. Liian vaikea kirja voi viedä lukuinnon täysin.

Espoon kouluissa ja kirjastoissa käytetään espoolaisten opettajien kehittämää Netlibrs-kirjallisuuspiiriä, jonka lukudiplomi on nimeltään Kunnari (kuva 10). Hanke alkoi vuonna 1996 ja Opetushallitus tuki sitä vuoteen 2007 saakka. Nykyään Netlibristä tehdään kuntien omilla resursseilla. (Netlibris [Viitattu 20.3.2017].)

Kuva 10. Netlibriksen lukudiplomi Kunnari. (Netlibris [Viitattu 20.3.2017].)

Entressen-kirjastossa Espoossa haettiin ja saatiin vuonna 2017 AVI-keskukselta apuraha uudenlaisen vinkkausmenetelmän kehittämiseen. Tarkoituksena on vinkata kirjallisuutta teatterimaisin keinoin. Vinkkauksen kohde on tässä tapauksessa silmät sidottuna ja hän kokee vinkkauksen kuulo-, tunto- ja hajuaistien avulla. Työssä näkyy jonkin verran sitä, kuinka lasten ja nuorten keskittyminen on toisinaan hankalaa. Tässä menetelmässä on pakko keskittyä kuuntelemaan. Vinkkaustapah-tuma on tarina, elämys jonka aikana kirjallisuutta vinkataan. Hanke toteutuu vuosina 2017-2018.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TAUSTA

5.1 Tutkimusongelma

Tutkimusongelmana oli selvittää, miten kirjastot ja koulut edistävät lukutaitoa muissa Pohjoismaissa. Vertailua tehtiin Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin välillä. Työni tarkoituksena oli tutkia, miten muissa Pohjoismaissa toimitaan kirjaston ja koulujen välisessä yhteistyössä ja erityisesti erityisryhmien kanssa. Onko niissä paljon eroja, erilaisia metodeja vai onko toiminta suunnilleen samanlaista? Halusin myös tietää, minkä verran muissa pohjoismaissa on selkokirjallisuutta ja onko kirjastoilla omaa selkokokoelmaa.

Tutkimuskysymykseni olivat:

- *Miksi on tärkeää, että kirjasto on mukana tukemassa kielenkehitystä?*
- *Miten muissa Pohjoismaissa menetellään kirjastojen ja koulujen välillä?*
- *Miten muissa Pohjoismaissa menetellään erityisryhmien kanssa ja onko kirjastojen kokoelmissa selkokirjallisuutta?*

5.2 Kyselytutkimus

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen menetelmä eli kyselytutkimus. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 195) mukaan kyselymenetelmä on tehokas, koska se säästää aikaa ja vaivannäköä. Tutkimukseen voidaan saada mukaan paljon henkilöitä ja kysyä useita asioita. Sama kysely voidaan lähettää monille henkilölle samaan aikaan. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa myös ymmärtämään tutkimuskohdetta, se vastaa kysymyksiin miksi ja miten. (Heikkilä 2014, 15.)

Kvalitatiivinen tutkimus rajoittuu yleensä pieneen määrään tapauksia mutta ne analysoidaan niin tarkasti kuin mahdollista. Se sopii tutkimusmetodiksi hyvin myös silloin, jos halutaan kehittää toimintoja tai etsiä uusia vaihtoehtoja. (Heikkilä 2014, 15.)

Kyselylomakkeen tekeminen on kyselytutkimuksen yksi olennaisista tekijöistä. Kysymykset on suunniteltava huolellisesti, sillä väärä kysymysmuoto on yksi suurimmista virheen aiheuttajista. Kyselylomakkeen tai kysymysten suunnittelu edellyttää sitä, että tutustuu kirjallisuuteen, pohtii tutkimusongelmaa ja sen täsmentämistä sekä tutkimusasetelman valintaa. (Heikkilä 2014, 45.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 195) kertovat, että kyselytutkimuksen yksi heikkous on se, että vastausaineistoa pidetään pinnallisena ja tutkimuksia teoreettisesti vaatimattomina. Kyseisen tutkimusmetodin haittoina voi pitää myöskin sitä, että ettei ole mahdollista varmistua siitä ovatko vastaajat suhtautuneet vakavasti kyselyyn eli onko siihen vastattu huolellisesti ja rehellisesti. Siitäkään ei voi olla varma ovatko vastaajat selvillä alueesta jota kysely koskee tai ovatko he perehtyneet siihen.

Kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 201) teos kertoo, että avoimet kysymykset sallivat vastaajan ilmaista itseään omin sanoin, se ei ehdota vastauksia vaan osoittaa vastaajien tietämyksen aiheesta.

5.3 Toteutus

Kyselyiden kohteeksi valikoituivat Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Islannista pääkaupunkien Tukholman, Oslon, Kööpenhaminan ja Reykjavikin pääkirjastot. Ruotsista otin vertailun vuoksi vielä Malmön pääkirjaston, Norjasta Bergenin pääkirjaston ja Tanskasta Odensen pääkirjaston. Pääkirjastoissa on usein enemmän resursseja, mikä mahdollistaa kattavammat palvelut sekä enemmän potentiaalisia asiakkaita. Ruotsista tuli hyviä vastauksia useista kirjastoista. Malmöstä jopa kolmesta eri kirjastosta: pääkirjastosta, sivukirjasto Garagetista sekä Rosengårdin sivukirjastosta, jonka ympäristössä asuu paljon maahanmuuttajia. Viesti laitettiin myös Göteborgiin ja Uppsalaan, mutta niistä ei tullut vastauksia. Norjasta vastaukset tulivat Oslon pääkirjastosta sekä Bergenin pääkirjastosta. Tanskasta vastattiin Kööpenhaminan pääkirjastosta sekä Odensen pääkirjastosta. Viestiä laitettiin myös Århusin pääkirjastoon, mutta vastastausta ei tullut. Islannista vastaus tuli Reykjavikin pääkirjastosta.

Kysymykset valikoituivat sen mukaan, mitä aiheesta oli tärkeää saada selville ja ne tehtiin englannin kielellä. Yhteydenottomuodoksi valikoitui sähköposti. Sähköpostit lähetettiin marraskuussa 2016, viimeiset vastaukset tulivat helmikuussa 2017. Valikoitujen kirjastojen kotisivuilta löytyivät yhteystiedot ja sähköposti laitettiin yleiseen osoitteeseen. Saatteeksi laitettiin teksti, jossa sähköposti pyydettiin välittämään sellaiselle henkilölle, joka osaisi parhaiten vastata kysymyksiini.

Kysymykset (Liite 1) koskivat kirjastojen ja koulujen välisiä yhteistyömalleja ja toimintatapoja sekä onko kirjastolla toimintamallia erityisryhmien eli lukiasiakkaiden kanssa. Kysymyksissä kysyttiin myös selkokirjallisuuden tilannetta kussakin maassa ja kirjastojen kokoelmissa.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Tukholma, Ruotsi

Tukholman pääkirjaston Karin Axelsson kertoo, että Tukholmassa yhteistyö keskittyy päiväkotilapsiin ja esikoululaisiin sekä neljänteen luokka-asteeseen. Toiminta on säännöllistä näiden ryhmien kanssa. Kaupungin kanssa on tehty sopimus, jonka mukaan kirjastopalveluita tarjotaan päiväkotikäisille, koska päiväkodeissa ei ole omia kirjastoja. Ryhmien kanssa neuvotellaan etukäteen heidän toiveistaan ja tarpeistaan.

Päiväkotilapsille pidetään työpajoja ja opintopiirejä eri aiheista. Kirjasto tarjoaa muunkinlaista aktiviteettiä ryhmille, kuten satutunteja jne. Jokainen lähikirjasto hoitaa oman alueensa päiväkodit ja koulut mutta on olemassa myös ryhmä, joka huolehtii tilastoista, kehittää toimintaa ja kouluttaa lasten kanssa työskenteleviä kirjastoammattilaisia.

Lain mukaan kaikissa ruotsalaisissa kouluissa tulee olla koulukirjasto, joten yleisten kirjastojen tehtäväksi jää esitellä kirjaston toimintaa ja innostaa lapsia lukemaan vapaa-ajallaan. Kaikki kuusivuotiaat saavat kirjastolta lahjaksi kirjan ja jotkut kirjastot tarjoavat mahdollisuutta tehdä kyseisen kirjan pohjalta jokin työ, joka tulee sitten esille kirjastoon.

Nelosluokkalaisille esitellään kirjaston toimintaa sekä pidetään kirjavinkkauksia. Eri-tyisryhmien kanssa tehdään satunnaisesti yhteistyötä mutta tätä asiaa ollaan Axelssonin mukaan kehittämässä. He tahtoisivat tehdä jotain enemmän.

6.2 Malmö, Ruotsi

Malmön pääkirjastossa työskentelevä Lisa Rydberg kertoo, että heillä tehdään useiden eri luokka-asteiden kanssa yhteistyötä päiväkotikäisistä yläkouluun. Pääsääntöisesti luokat vierailevat kirjastoissa mutta heillä on myös järjestelmä, että koulut

voivat varata bussin, joten kirjasto tavoittaa näin kaikki koululaiset ympäri kaupungin. Yhteistyötiimejä on kaksi. Toinen vastaa alakouluista ja toinen yläkouluista.

Pääkirjastoon on avattu uusi osasto 0-8 –vuotiaille, johon 5-vuotiaat ja 1. luokkalaiset kutsutaan tutustumaan. He pääsevät myös kokemaan erilaisen satutunnin, johon on lisätty ääniä, valoja ja kuvia. 4. – 5. luokkalaisille esitellään kirjastoa ja kuinka he voivat osallistua toimintaan. Heidän kanssaan keskustellaan erilaisista kirjoista.

Rydberg kertoo heillä olevan erityisryhmien kanssa säännöllistä toimintaa. Viisi luokkaa/lukukausi tulee luokkakäynneille kirjastoon. Käynneillä puhutaan ”lukemisesta korvilla” eli esitellään äänikirjoja. Ryhmälle esitellään myös *Legimus*-nimistä sovellusta, jonka kautta vois ladata äänikirjoja omalle puhelimelle. Legimuksella on myös olemassa nettisivut.

Sara Evers Espensen Garagetin lähikirjastosta sai myös kyselyni ja hän kertoo Garagetissa olevan hieman erilainen malli toimia koulujen kanssa kuin muissa Malmön kirjastoissa. Evers Espensen kertoo, että kolmesta kirjastonhoitajasta vain yksi toimii yhteyshenkilönä kouluihin ja että opettajat hoitavat kirjallisuuskasvatuksen sekä tiedonhaunopastukset. Yhtenä aamuna viikosta kirjasto on suljettu muilta aktiviteeteilta. Tällöin oppilaat tai päiväkotilaiset tulevat tutustumaan kirjastoon ja heille esitellään yleisten kirjastojen toimintaa ja heille tehdään kirjastokortteja. Oppilaat voivat käyttää myös erilaista tekniikkaa kuten iPadeja, läppäreitä tai projektorita. Opettajan ja koulukirjastonhoitajat käyttävät yleistä kirjastoa Garagetia, kun haluavat tehdä yhteistyötä muiden koulujen kanssa esim. jonkin projektin tiimoilta. Kirjasto on hyvä paikka kokoontua isommalla porukalla. Evers Espensen kertoo, että joidenkin ryhmien kanssa tehdään säännöllisesti yhteistyötä ja jotkut ryhmät käyvät satunnaisesti.

Rosengårdin lähikirjaston Cecilia Kristiansson kertoo, että he tekevät yhteistyötä useiden eri luokka-asteiden kanssa. Vierailuja tehdään puolin ja toisin, tosin mieluummin niin, että lapset tulevat luokkakäynnille kirjastoon. Pääsääntöisesti tehdään vain kirjavinkkauksia. Tiedonhaunopastukset jäävät koulujen tai koulukirjastonhoitajien tehtäväksi. Kristiansson kokee, että heidän tärkein tehtävä on se, että lapset

löytäisivät lähikirjastonsa. Rosengårdissa on paljon erilaista toimintaa lapsille ja nuorille.

6.3 Oslo, Norja

Oslon pääkirjaston Annike Selmer kertoo, että kaikkien kouluasteiden kanssa tehdään säännöllisesti yhteistyötä mutta eri tavoin. Oppilaille tarjotaan mm. kirjoja, tietopalveluita ja opettajakursseja. Yhtenä erikoispalveluna on kirjastojen tarjoamat kaukolainat koulukirjastoille.

Pääkirjasto ja kaikki sivukirjastot tarjoavat kouluvierailuja luokille. Vierailut ovat pääosin satunnaisia mutta jotkut sivukirjastot kutsuvat luokkia säännöllisesti. Erityisesti 3.luokkalaiset kutsutaan vuosittain kirjastoon.

Kouluyhteistyötä tehdään kuuden henkilön tiimissä. Selmer kertoo, että yhteistyömuotoina ovat kirjavinkkaukset, tiedonhaunopastukset sekä kirjastonkäytönopastukset. Erityisryhmien kanssa tehdään yhteistyötä vain satunnaisesti.

Yläkoululaisille sekä lukiolaisille tarjotaan ohjeita valmistaviin opintoihin. Oppilaat tekevän viimeisenä lukiovuonna tutkielman norjan kielellä norjalaisesta kirjallisuudesta.

6.4 Bergen, Norja

Bergenistä minulle vastasi Ingrid Ytre-Arne, joka kertoo, että Bergenissä yhteistyötä tehdään kaikkien luokka-asteiden kanssa. Koululuokat vierailevat kirjastossa ja heidät ottaa vastaan se, joka sattuu olemaan tuolloin vuorossa. Lasten ja nuorten osastolla työskentelee 3-4 työntekijää.

Ytre-Arne kertoo heidän pitävän kirjavinkkauksia, tiedonhaunopastuksia ja kirjaston esittelykierroksia. Silloin tällöin oppilaille luetaan ääneen ja heitä opastetaan etsimään itselle sopivaa kirjallisuutta. Opettajat saattavat myös pyytää sopivaa ohjelmaa omalle luokalleen eli vierailut räätälöidään tarpeen mukaan. Erityisryhmien kanssa tehdään yhteistyötä vain satunnaisesti.

6.5 Kööpenhamina, Tanska

Kööpenhaminan pääkirjaston Lisbet Vestergaard kertoo, että heillä yhteistyötä tehdään kaikkien luokka-asteiden kanssa. Kööpenhaminassa on 20 kirjastoa ja kaikissa näissä yhteistyö tapahtuu tiimeissä. Yhteistyömuodot ovat pääosin kirjavinkkauksia, tiedonhaunopastuksia ja joskus järjestetään myös pieniä lukukilpailuita. Vierailut räätälöidään opettajien kanssa kunkin luokan tarpeiden mukaan. Vestergaard kertoo, että koulu yhteistyö on hyvin satunnaista mutta he ovat työstämässä asiaa parhaillaan ja haluavat yhteistyöstä systemaattisempaa.

Erityisryhmien kanssa työskennellään Reading for Pawns –metodin avulla. Se vastaa lukukoiratoimintaa täällä Suomessa.

6.6 Odense, Tanska

Odensen pääkirjaston Jens Winther Bang Petersen kertoo, että heillä kirjastojen ja koulujen yhteistyö on laitettu uusiksi. He ovat julkaisseet infolehtisen, jossa kerrotaan mitä kaikkea kirjastot tarjoavat kouluille alaluokilta ylimmille luokille. Yhteistyötä on tehty aiemminkin mutta nyt siihen on tosissaan panostettu.

Usein luokat käyvät kirjastoissa vierailulla mutta Bang Petersen kertoo, että tämä asia on muuttumassa. Odensessa on käytäntö, jossa yksi kirjastonhoitaja on vastuussa esikoulusta seitsemänteen luokkaan ja toinen, joka vastaa kahdeksannesta kymmenenteen luokkaan sekä lukiosta mutta muitakin kirjastoammattilaisia osallistuu yhteistyöhön kuin vain nimetyt vastuuhenkilöt.

Yhteistyön muotoja on monenlaisia esimerkiksi perinteistä kirjavinkkausta ja kirjaston toiminnan ja paikkojen esittelyä. Lisäksi heillä on ollut projekti *Lyveskolen*, jossa oppilaat opettelevat ottamaan haltuun suullisen kerronnan perinteitä.

Erityisryhmille ei ole mitään erityistä tarjolla. Odensessa on olemassa kielikouluja, joissa esitellään uusille tulokkaille tanskalaista kirjastosysteemiä. Bang Petersen kertoo, että Odensessa on myös kouluja, joissa on oppilaita, jotka ovat pudonneet koulun kelkasta ja tarvitsevat erityistukea opintojen päätyttyä. Näiden oppilaiden kanssa kirjasto tekee jonkinlaista yhteistyötä.

Tähän asti yhteistyö koulujen kanssa on ollut satunnaista ja hyvin paljon sen varassa mitä opettajat pyytävät mutta näiden uusien yhteistyömuotojen tullessa kuviin yhteistyöstä voi mahdollisesti tulla säännöllistä.

6.7 Reykjavik, Islanti

Islannista valitsin vain Reykjavikin, koska väkiluku koko maassa on niin pieni. Ingibjörg Ösp Óttarsdóttir kertoo viestissään, että Reykjavikin kirjasto tekee yhteistyötä kaikkien luokka-asteiden kanssa sekä päiväkotikäisten lasten kanssa.

Pienimmille eli 2-6-vuotiaille opetetaan kirjastossa sitä, kuinka kirjoja kohdellaan ja heille pidetään satutunteja. Jotkut ryhmät käyvät säännöllisesti, toiset satunnaisesti. Nelosluokkalaisille tarjotaan vierailua, jossa esitellään kirjastoa ja sen käyttöä. Muidenkin luokka-asteita käy mutta ei niin säännöllisesti. Lukioiden kanssa on vähemmän yhteistyötä. Muutaman kerran on ollut lukumaratoneja ja näyttelyiden järjestämistä.

Ingibjörg kertoo, että jokaisessa sivukirjastossa on lastenkirjastonhoitaja, lastenkirjastotyönprojektipäällikkö sekä monikulttuurisentyön projektipäällikkö ja he hoitavat yhteistyön koulujen kanssa.

Pyydettäessä kirjastoammattilaiset vierailevat kouluilla ja pitävät oppilaille kirjavinkkauksia tai esittelevät kirjaston kokoelmia. Ingibjörg mainitsee erityisesti englanninkieliset kirjat ja sarjakuvat, joita he ovat esitelleet.

Reykjavikissa on muutama monikulttuurinen projekti, kuten *The Flying Carpet* and *Study Café*. Erityisesti *The Flying Carpet* –projektin vetäjä käy sitä kouluilla esittelemässä ja toimii yhteyshenkilönä koulujen kanssa.

Ingibjörg kertoo myös muutamia syitä miksi ryhmät eivät säännöllisesti vieraile kirjastoissa. Aikaa tai resursseja ei ole, joillakin päiväkodeilla voi olla sääntö, etteivät lähde lasten kanssa päiväkodin rajojen ulkopuolelle tai sitten joidenkin opettajien mielestä koulun kirjasto on riittävä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Yhteiset piirteet

Sähköpostitse tehdyn kyselyn avulla kartoitettiin, miten muissa Pohjoismaissa tehdään yhteistyötä kirjastojen ja koulujen välillä ja onko jotain toimintamalleja erityisryhmien kanssa. Se on selvää, että kirjastot ovat erilaisia ja niin on myös niiden tavat toimia koulujen kanssa. Moni seikka vaikuttaa siihen, miten yhteistyötä toteutetaan.

Saatujen vastausten perusteella yleiskuvaksi jäi se, että toimintamallit ovat pääosin aika samanlaista kuin Suomessakin. Järjestetään satutunteja, kirjavinkkauksia, erilaisia työpajoja jne. Isoissa kirjastoissa on tiimejä, jotka hoitavat koulu yhteistyön ja pienissä kirjastoissa kaikki tekevät kaikkea, aivan kuten suomalaisissa kirjastoissakin on usein tapana toimia. Toki pienissäkin kirjastoissa saattoi olla joku lapsiin ja/tai nuoriin erikoistunut ammattilainen, mutta samalla tavalla ei voi panostaa yhteen asiakasryhmään kuin isoissa kirjastoissa. Yhteistä on myös koulujen ja kirjastojen yhteistyö, että sitä tehdään ja toimintamalleja on olemassa. Kirjastokäyntien sisältöjä suunnitellaan yhdessä opettajien kanssa aivan kuten Suomessakin.

Useimmissa kirjastoissa oli panostettu päiväkotikäisiin, esikoululaisiin ja alakouluikäisiin, kuten Suomessa. Yläkouluikäiset ja sitä vanhemmat olivat vähemmän edustettuna yhteistyökuvioissa saamieni vastausten perusteella, tosin jonkinlaista toimintaa oli heidänkin kanssaan. Toisaalta tämä on myös hyvin tyypillistä myös suomalaisissa kirjastoissa. Yläkouluikäisille ei ole tarjontaa samalla tavalla kuin päiväkotikäisille tai alakoululaisille.

7.2 Kirjastovierailut

Mitään selkeää yhteneväistä linjaa ei löytynyt yhdessäkään kirjastossa. Monesta kohdekirjastosta vastattiin, että säännöllistä toimintaa on esikouluikäisten ja alakouluikäisten kanssa. Yleisin syy käynneille olivat kirjaston ja sen palveluiden esittelemisen. Toisinaan myös työpajat tai satutunnit.

Luokkakäynnit tuntuivat olevat koulujen halukkuuden varassa ja ne olivat hyvin saattunaisia. Useassa kohdekirjastossa kirjastoon kutsuttiin säännöllisesti alakouluikäisiä, yleensä 3. -5. luokkalaisia sekä esikouluikäisiä. Muutoin käynnit olivat saattunaisia. Toisaalta esimerkiksi Malmön pääkirjastosta kerrottiin, että he työskentelevät joka vuosi eri luokka-asteinen kanssa. Vuonna 2017 heillä ovat vuorossa 1., 4. ja 5. luokkalaiset sekä 5-vuotiaat sekä muutamia luokkia yläkoulusta. Eli aina ei välttämättä kutsutakaan vuosittain samaa luokka-astetta.

Vastauksista kävi ilmi, että lähes jokaisessa kirjastossa luokkakäynnit toteutetaan opettajien toiveiden mukaisesti tai yhteisesti neuvotellaan mikä olisi parasta jollekin tietylle luokka-asteelle tai, että käynti liittyisi siihen mitä sillä hetkellä käydään koulussa läpi.

Pääosin luokat vierailevat kirjastolla. Kohdekirjastoista vain Odensen vastauksesta kävi ilmi, että heillä tämä asia on pikkuhiljaa muuttumassa. Malmössä sai tilattua bussin kouluille. Reykjavikissa kouluilla käytiin vain joidenkin projektien tiimoilta.

7.3 Erityisryhmät

Ainoastaan Malmön pääkirjastolla oli säännöllistä toimintaa erityisluokkien kanssa. Näillä käynneillä esitellään äänikirjoja sekä Legimus-nimistä sovellusta, jossa on äänikirjoja erityisesti lukihäiriöisille. Kööpenhaminan pääkirjastossa käytetään luki-asiakkaiden kanssa Reading for Pawns -metodia, joka on rinnastettavissa lukukoiratoimintaan. Suomessa lukukoiratoimintaa on jo monessa kirjastossa ja juuri sellaisia lapsia varten, joiden lukutaito ei ole vielä niin kehittynyttä tai joita jännittää lukea ääneen.

7.4 Eroavaisuudet

Vaikka yhteistä on paljon, niin eroavaisuuksia kuitenkin löytyy. Esimerkiksi Tukholman pääkirjastosta kerrottiin, että kirjastoammattilaiset tekevät todella tiiviisti yhteistyötä mm. lastentarhanopettajien kanssa ja muutenkin juuri Ruotsissa opettajien kanssa tehtävä yhteistyö oli noin yleisestikin tiiviimpää. Tämän johtune siitä, että

Ruotsin kirjastolain mukaan on kaikissa kouluissa oltava koulukirjasto. Kirjastojen ja koulujen on vain järkevää tehdä tiivistä yhteistyötä. Tanskassa ja Norjassa sekä Islannissa yhteistyö opettajien kanssa oli selvästi löyhempää eikä niin säännönmukaista kuin Suomessa.

Ruotsin ero muihin Pohjoismaihin näkyy siinä, että koulukirjastonhoitajan työhön kuuluu monia sellaisia työtehtäviä, jotka ainakin Suomessa kuuluvat yleisten kirjastojen tehtäviin. Siinä mielessä Ruotsissa yleisten kirjastojen kädet ovat sidotut. Malmön Garagetista kerrottiin, että nykyään jopa joissain esikouluissa on omat kirjastot. Kuitenkaan ihan kaikissa koulukirjastoissa ei välttämättä ole omaa koulukirjastonhoitajaa. Tällöin yhteistyö on haastavampaa eikä toiminta ole tasalaatuista kaikissa kouluissa.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksesta yleisesti

Itselleni on kertynyt kokemusta koulujen kanssa tehtävästä yhteistyöstä, mutta minulla ei ollut paljoakaan tietoa siitä, millä tolalla asiat ovat muualla. Tiesin ennestään, että tanskalaisilla kirjastoilla on hyvä maine ja että siellä ollaan tehty paljon uudistuksia yleisten kirjastojen palveluihin. Olen myös kuullut, että Tanska ja Suomi kilpailevat aika ajoin siitä, kummalla on paremmat kirjastopalvelut.

Lasten ja nuorten kirjastotyö on minulle tärkeää, joten oli erittäin kiinnostavaa lähteä tutkimaan kirjastojen ja koulujen yhteistyötä muissa Pohjoismaissa. Erityisesti minua kiinnosti Islanti. Miten pienessä reilun 300 000 asukkaan maassa yleiset kirjastot toimivat. Kuinka he palvelevat kouluja vai palvelevatko ollenkaan?

Minulla oli tietenkin oletus, että tällaista samankaltaista yhteistyömallia on olemassa kaikissa kirjastoissa maailmassa, erityisesti Pohjoismaissa, sillä olemmehan monessa mielessä samankaltaisia, vaikka toisaalta hyvin erilaisia. Ei tullut mieleenkään, että yhteistyömalli voisi puuttua. Eikä se tietysti puuttunutkaan. Joissain maissa yhteistyö oli niukempaa ja satunnaista, toisissa taas hyvin tiivistä ja vilkasta.

Otanta tähän tutkimukseen oli suhteellisen pieni. Vain kaksi kirjastoa per maa paitsi Islannista yksi. Sen perusteella ei voi tehdä mitään yleistyksiä siitä, kuinka yhteistyö toimii koko maan laajuisesti, mutta tietenkin kirjastolaki velvoittaa ja edellyttää tiettyjä asioita. Omasta kokemuksesta voin sanoa, muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla kirjastotyötä tehneenä, että käytännöt ovat erilaisia täällä Suomessakin. Jopa pääkaupunkiseudun kirjastoissa on eroja. Näin sen pitää ollakin.

Yhteistyömuodot muotoutuvat sen mukaan minkäkokoinen kirjasto on ja paljonko siellä on henkilökuntaa. Kuinka paljon olevasta henkilökunnasta voi irrottaa koulu-yhteistyöhön? Onko kirjasto lähellä kouluja tai jopa samassa rakennuksessa kuin koulu? Myös koulujen koot ja sen tavat toimia vaikuttavat yhteistyön määrään ja tapoihin. Yläkoulujen ja alakoulujen tavat toimia ovat erilaisia. Pointtini on se, että on olemassa erittäin paljon seikkoja, jotka vaikuttavat yhteistyöhön ja sen tapoihin. Tämä välittyi myös vastauksistani, joita sain pohjoismaisilta kollegoiltani.

Tutkimuksen edetessä ja vastauksia analysoidessa kysymyksiä heräsi aina vain enemmän ja enemmän. Totesin ongelman, joka tuli esiin tässä vaiheessa. En ehkä ollut osannut kysyä tai valita oikeita kysymyksiä tai ne eivät olleet tarpeeksi tarkkoja.

Kommunikaatio-ongelmia tuli kielen takia. Tein kyselyni englanniksi, joten ihan kaikkia kysymyksiäni ei oltu ymmärretty oikein. Annoin vastaajille myös mahdollisuuden vastata omalla äidinkielellään mutta tähän ei tartuttu. Lähetin vastaajille selvennykset niihin kysymyksiin, joita ei oltu ymmärretty mutta en saanut enää vastausta tai saamani uusi vastaus meni joka tapauksessa vähän ohi aiheen.

Näitä väärinymmärryksiä oli kuitenkin erittäin vähän. Kokonaiskuva välittyi kuitenkin erinomaisesti. Olen iloinen, että sain vastauksia niinkin hyvin ja suhteellisen nopealla aikataululla.

8.2 Tutkimuksen tuloksista

Vaikka vastaukset olivat kiinnostavia ja oli hienoa saada yhteys Suomen ulkopuolelle, olivat tulokset kaiken kaikkiaan hieman epätydyttäviä. Toivoin saavani uusia inspiraatioita ja ideoita Pohjoismaisilta kollegoilta. Monista vastauksista kävi ilmi, että vastaaja oli osaston johtaja. Kenties tämä vaikutti vastauksiin. Ehkä vastaajat eivät olleet itse tehneet kouluyhteistyötä tai eivät olleet tehneet sitä pitkään aikaan. Luulen, että parhaimmat vastaukset olisivat tulleet varsinaisen kenttätyön tekijöiltä. Tietenkään en voi tietää varmasti, kuinka asia on ja ehkä kysymiäni kysymyksiä on pohdittu yhdessä kahvipöydän ääressä.

Se, mistä itse olin eniten innoissani, oli Tanskan Odense. Sielläkin vastaajana oli kirjastonjohtaja, mutta hän oli erittäin perusteellinen vastauksissaan. Viestistä välittyi ylpeys ja ilo, jolla kirjastotyötä tehdään. Heidän kehittelemänsä esite kirjastojen ja koulujen välisestä yhteistyöstä vakuutti minut täysin. Se oli ainut konkreettinen asia, jonka tahdoin heti vielä omalle työpaikalleni ja hyödyntää omassa työssäni. Aion ehdottaa, että tekisimme myös Espooseen jonkin vastaavan esitteen. Kyseisessä esitteessä oli erittäin selkeästi kerrottu mitä eri luokka-asteille oli tarjolla ja missä kirjastossa näitä palveluja oli saatavilla.

Toinen iloinen yllätys vastauksien saamisessa oli Ruotsi. Lähetin kyselyni Malmön pääkirjastoon ja sainkin vastauksen kolmesta eri kirjastosta. Malmön pääkirjastosta oli oma-aloitteisesti lähetetty kyselyni kahteen muuhun sivukirjastoon. Garaget on kirjasto, jossa yhteistyö koulujen kanssa on hieman erilaista kuin yleensä Ruotsissa ja Rosengård taas sijaitsi samankaltaisessa ympäristössä kuin oma työpaikkani Entresse Espoossa. Eli asiakkaina on paljon maahanmuuttajia. Hauska sattuma oli myös se, että Garagetista vastannut Sara Evers Espensen oli muutamia vuosia sitten ollut nimenomaan Entressessä tekemässä jotain projektia. Joka tapauksessa oli ilahduttavaa saada myös näiden kahden pienen lähikirjaston näkökulma asiaan.

Suurimman pettymyksen minulle tuotti se, että en saanut erityisryhmien kanssa työskentelyyn oikein mitään uutta. Monessakaan kirjastossa mitään erityisiä toimintamalleja ei ollut ja erityisryhmiä tai erityisluokkia kävi vain satunnaisesti. Keinot, kuten lukukoiratoiminta, on meilläkin jo käytössä. Toisaalta Legimus-sovellus, jota Malmössä käytettiin, oli kiinnostava. Vastaavanlaista voisi käyttää itsekin erityisryhmien kanssa työskennellessä.

Pohdin miksi erityisryhmien kanssa työskentely on yleisissä kirjastoissa harvinaisempaa. Ehkä muualla kuin Suomessa koulut eivät ymmärrä pyytää apua kirjastoilta erityisryhmien kanssa toimimiseen tai kirjastot eivät osaa tarjota ja markkinoida omaa ammattitaitoaan. Ehkä kirjastojen ja koulujen välinen yhteistyö ylipäänsä ei ole koskaan ollut niin tiivistä, paitsi ehkä Ruotsissa. Ehkä rajat ovat tiukemmat eikä tahdota mennä toisten tontille. Tämä on kuitenkin vain oma näkemykseni aiheeseen.

Syynä esimerkiksi Ruotsissa voi olla kirjastolain mukainen koulukirjastotoiminta. Siellä todennäköisesti pääosin koulut ja koulukirjastonhoitajat kohtaavat erityisryhmät eikä näin ollen yleisten kirjastojen apua tarvita.

Erityisryhmien kohdalla pohdin myös sitä, kuinka vastaajat ovat ymmärtäneet sanan erityisryhmä. Minulla oli kyllä selventäviä esimerkkejä tämän kysymyksen kohdalla. Luulen kuitenkin, että ongelma oli kysyjässä enkä osannut avata tätä kysymystä tarpeeksi.

Ongelmia tuotti myös selkokirjallisuus. Oli vaikeaa keksiä sille sopivaa englannin kielistä termiä, joka lienee *easy-to-read*. Käytin kuitenkin sanaa *plain language*, joka

sanakirjan mukaan tarkoittaa selkokieltä. Huomasin kuitenkin, että tämä herätti muutamassa vastaajassa ihmetystä ja kysymyksiä, joita piti selventää. Saamieni vastausten perusteella selkokirjallisuutta löytyi kirjastojen kokoelmista.

Ruotsissa on erinomaiset selkokirjamarkkinat ja siellä selkokirjallisuutta julkaistaankin suhteellisen paljon, ainakin lapsille ja nuorille. Islannissa ei taas juurikaan selkokirjallisuutta ole, sillä kirjallisuutta ylipäänsä on vähän, koska ei asukkaitakaan ole runsaasti. Siellä ei myöskään ole samalla tavalla maahanmuuttajia kuin muissa Pohjoismaissa jotka tarvitsisivat selkokirjallisuutta.

Vaikka tutkimukseni ei täysin tyydyttänyt tiedonjanoa, olen iloinen, että tein sen. Positiivinen käsitys joka minulla on suomalaisesta kirjastolaitoksesta, vahvistui entisestään. Me teemme hienoa ja arvokasta työtä ja meillä on hyvät ja toimivat yhteistyömallit koulujen kanssa.

Tutkimukseni on pintaraapaisu kiinnostavaan aiheeseen. Sitä voisi jatkaa tutkimalla tarkemmin esimerkiksi kunkin maan kirjastolain vaikutusta kirjastojen toimintaan. Millä tavoin se rajoittaa tai antaa valtuuksia ja vertailla niitä Suomen yleisten kirjastojen toimintaan. Kiinnostavaa olisi myös päästä paikan päälle tekemään havainnointia yhteistyötavoista sekä haastattelemaan kirjastoammattilaisia sekä opettajia ja miksei myös oppilaitakin.

LÄHTEET

Barnens bibliotek. Ei päiväystä. Organisaatio. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.2.2017]. Saatavana: <http://www.barnensbibliotek.se/Hem/OmBarnensbibliotek/tabid/214/Default.aspx>

Dahlbäck, U. 2017. Kokkolan kaupunginkirjasto. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Hanna Lehtonen. [Viitattu 13.3.2017].

Erilaisten oppijoiden liitto. Ei päiväystä. Organisaatio. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.2.2017]. Saatavana: http://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi/?page_id=20

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. Uud painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. – 17. Painos. Porvoo: Bookwell Oy.

IFLA 2010. Guidelines for easy-to-read materials. Verkkojulkaisu. IFLA Professional reports: 120. Revision by M.Nomura, G. Skat Nielsen and B. Tronbacke. The Hague: IFLA. [Viitattu 26.1.2017]. Saatavana: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf>

Kaartio, J. (toim.). 2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Tampere: Tammerprint Oy.

L 29.12.2016/1492. Kirjastolaki.

L 30.12.2014/1325. Yhdenvertaisuuslaki.

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

Loukusa-Ahonen, R. 2016. Informaatikko. Oulun kaupunki. PowerPoint Diaesitys 16.11.2016.

Lukihäiriö.fi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.3.2017]. Saatavana: <https://www.lukihairio.fi/lukivaikeus/lukivaikeuden-ilmeneminen/>

Lukukeskus ry ja Lastenkirjainstituutti. Suuri lukuseikkailu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 22.3.2017]. Saatavana: <http://www.suurilukuseikkailu.fi/tietoa-hankkeesta/>

Lukukeskuksen tiedote 17.3.2015. [Verkkosivu]. [Viitattu 1.2.2017]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/suomalaisten-nuorten-lukutaito-lipsuu-maailman-huipulta/>

Ministry of Culture, Denmark. Libraries. [Verkkosivusto]. [Viitattu 10.4.2017]. Saatavana: <http://english.kum.dk/policy-areas/libraries/>

Ministry of Education, Science and Culture, Iceland. Library Act. No 150/2012. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 10.4.2017]. Saatavana: <https://eng.menntamalaraduneyti.is/media/frettir2014/Thyding-bokasafnalog-april-2015-Lokagerd-a-vef.pdf>

Netlibris. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.3.2017]. Saatavana: <http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/netlibris/>

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Yleisten kirjastojen laatusuositukset. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 26.1.2017]. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu. Pohjoismaiden ja Euroopan kirjastolainsäädännön ilmiöitä. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 22.2.2017]. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/vireilla_kirjastot/kirjastolaki/liitteet/Kirjastolaki_pohjoismaat_suomiruotsi.pdf

Sainio, A. 2015. Selkokieltä tarvitaan, materiaalia vähän. Kielikello (4), 11-13.

Selkokeskus 23.5.2016. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.2.2017]. Saatavana: <http://selkokeskus.fi/selkokielen-media/selkocomedia-muissa-maissa/>

Selkokeskus 11.11.2015. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.2.2017]. Saatavana: <http://selkokeskus.fi/selkokirjallisuus/selkokirjat/>

Selkokeskus 13.10.2015. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.2.2017]. Saatavana: <http://selkokeskus.fi/selkokirjallisuus/selkokirjallisuuden-valtiontuki/>

Selkokeskus 12.10.2015. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.2.2017]. Saatavana: <http://selkokeskus.fi/selkokieli/tarvearvio/>

Suomen kirjastoseura. Kirjastoalan etiikkatyöryhmä. 2011. Kirjastotyön eettiset periaatteet. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 26.1.2017]. Saatavana: <http://www.suomenkirjastoseura.fi/wp-content/uploads/2012/01/Kirjastoty%C3%B6n-eettiset-periaatteet.pdf>

Suomi lukee. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.3.2017]. Saatavana: <http://suomilukee.fi/?s=pojatkin+lukkee>

Universitat de Barcelona 2008. Present situation of easy-to-read organisations in some smaller countries: examples from Sweden, Norway, Denmark, Finland and Latvia. Sundin. M. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 7.3.2017]. Saatavana: <http://bid.ub.edu/20sundi2.htm>

Virtanen, H. 2012. Selkokielen käsikirja. 2. uud. p. Tampere: Tammerprint Oy.

Virtanen, H. 2005. Selkokirjoista selkokieleen: Tapahtui vuosina 1981-1990. Teoksessa: L. Leskelä & H. Virtanen (toim.) Toisin sanoen: Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Jyväskylä: Gummerus, 87-103

Yle uutiset 2.12.2015. [Verkkosivu]. [Viitattu 14.2.2017]. Saatavana: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/12/02/yle-aloittaa-televisiossa-uutiset-selkosuomeks>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Liite 1. Kyselylomake

Sähköpostikyselyn kysymykset:

- Teettekö yhteistyötä koulujen kanssa? Jos vastaus on kyllä niin, minkä luokka-asteiden?
- Käyvätkö oppilaat kirjastokäynneillä kirjastossa vai käyvätkö kirjastoammatillaiset kouluissa?
- Onko koulu yhteistyötä varten olemassa vastuhenkilö tai tiimi?
- Miten yhteistyö toteutetaan eli millaiset toimintatavat teiltä löytyy?
Esim. järjestättekö kirjavinkkauksia, tiedonhaunopastuksia, kirjastonkäytön opastuksia jne.
- Työskentelettekö erityisryhmien kanssa? Eli niiden joilla on lukivaikeuksia, keskittymisvaikeuksia?
- Toivovatko koulut jotain erityistä kirjastolta vai tarjoatteko ns. valmiita paketteja?
- Onko yhteistyö koulujen kanssa säännöllistä vai satunnaista?
- Jos yhteistyötä ei tehdä niin mikä voisi olla syynä siihen? Esim. resurssipula, ajanpuute jne.?
- Onko kirjaston kokoelmissa selkokirjallisuutta? Osaatko arvioida, kuinka paljon selkokirjallisuutta julkaistaan ruotsin/norjan/tanskan/islannin kielellä?